ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 103, Nisan 2020, s. 38-50

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.41956>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
27.02.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2020

Doç. Dr. Mehmet Zeki DUMAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
zekiduman@yahoo.com

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE GELENEĞİNDE GELENEK

*Fazla güvenli olmaktansa fazla endişeli ve
vehimli olmaktan dolayı küçümsenmek yeğdir.*

Edmund Burke

Öz

Genellikle belirli bir siyasi duruş veya yaşama ilişkin bir düşünce biçimi olarak görülen ve geleneksel sosyal düzenin savunusunu yapmakla diğer rakip ideolojilerden ayrılan muhafazakâr düşüncenin temel ontolojik dayanaklarından birisi de gelenek kavramıdır. Muhafazakâr doktrinin özünü, 18. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa’da ortaya çıkan bazı devrimsel nitelikteki gelişmelerin toplumlarda meydana getirdiği tahribatlara karşı verilen tepkiler oluşturmuş ve bu tepkiler ilk kez, 1789 Burjuva Devrimi sırasında ve sonrasında dillendirilmiştir. Zira devrim; müesses nizamı ve bu nizamı besleyen her tür toplumsal yapı ve kurumu “özgürlük, eşitlik ve kardeşlik” adına alaşağı etmiş ve yerine rasyonel ve aydınlanmacı bir dünya düzeni ikame etmeye çalışmıştır. Yeni kurulan siyasi düzen, bir yandan toplumun belkemiğini oluşturan geleneksel ve dinsel değerleri zamanın dışına atmaya çalışmış, diğer yandan büyük ölçekli politik ve kültürel değişime yol açmıştır. Radikal aydınlanma düşüncesinin rehberliğinde ortaya çıkan bu değişimin sadece Fransa toplumuyla sınırlı kalmayacağını ve zaman içinde diğer Avrupa ülkelerine de sirayet ederek sonradan telafisi mümkün olmayan toplumsal ve siyasal gelişmelere yol açacağını düşünenler, muhafazakâr ideolojinin bir dünya görüşü olmasının ve politik bir tutum

haline gelmesinin temellerini atmışlardır. Dolayısıyla muhafazakârlığın, aslında muhafaza etme arzusunun içinde barındıran bir paradigma olarak “değişim için değişim” fikrine karşı çıkan bir düşünce biçimi olduğu söylenebilir. Bu düşünce biçiminin temel unsurlarının başında her ne kadar; pragmatizme, aklın yetersiz oluşuna, otoriteye, hiyerarşiye ve mülkiyete duyulan inanç gelse de, muhafazakârlığın esas tutunduğu dalın, sığındığı limanın ve savunduğu görüşün gelenek olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü muhafazakâr düşüncenin merkezi teması olan gelenek, sadece toplumun geçmişten getirdiği birtakım ritüellerin, örf ve anelerin toplamı değildir, gelenek, toplumun hafızası, kaynağı ve dayanağıdır. Kadim bilgeliğin oluşturduğu ve yılların eskitemediği değerlerin bütünüdür. İnanç formlarının ve birlikte yaşama kültüründen meydana gelen teamüllerin kurumsallaşmasıdır. Bu makalede muhafazakârlığın ontolojik dayanağını oluşturan gelenek kavramının sosyolojik bir okumasına girilerek, muhafazakârlığın geleneğe dayalı bir duruş olduğu kadar, aynı zamanda kendisinin de aslında bir gelenek olduğu savı ileri sürülecektir.

Anahtar kelimeler: Muhafazakârlık, Gelenek, İdeoloji, Fransız Devrimi, Aydınlanma.

TRADITION IN THE TRADITION OF CONSERVATION

Abstract

One of the main ontological foundations of conservative thought, often seen as a form of thought about a particular political stance or political life and distinguished from other competing ideologies by making the defense of the traditional social order is the concept of tradition. The essence of the conservative doctrine has been formed by reactions against destruction of societies by some revolutionary developments in Western Europe from the 18th century. These reactions were expressed for the first time during and after the bourgeois revolution of 1789. This is because the revolution overthrew establishment and all the social structures and institutions that nourish this system in the name of “freedom, equality and fraternity” and tried to substitute a rational and enlightened world order instead. The newly established political order, on the one hand, tried to expel the traditional and religious values that constitute the backbone of society, and on the other hand led to large-scale political and cultural changes. Those who think that this change in the guidance of radical Enlightenment will not only be limited to French society, but will spread to European countries over time and cause social and political developments that could not be reversed, have laid the foundations of conservative ideology as a worldview and a political attitude. Therefore, conservatism can be said to be a form of thought opposed to the idea of “change for change” as a paradigm that embodies the desire to preserve. Although the main element of this form of thinking is faith for pragmatism, insufficiency of reason, authority, hierarchy and ownership, it should be noted that the main pillar and supported view of conservatism is tradition. Because the tradition, being the central theme of conservative thought, is not just the sum of some rituals, customs and traditions brought by society from the past. Tradition is the memory, source and basis of society. It is the whole of the values that ancient wisdom has created that cannot be worn out. It is the institu-

tionalization of the forms of belief and the traditions arising from the culture of co-existence. In the article it will be argued that while conservatism is a stance based on tradition it is also a tradition itself by attempting to sociologically read the concept of tradition, which constitutes the ontological basis of conservatism.

Keywords: Conservatism, Tradition, Ideology, French Revolution, Enlightenment.

1. Giriş

Evrene, dünyaya ve yaşama ilişkin bir eğilim ve düşünme tarzı olarak karşımıza çıkan ve varoluş kimliğini daha çok karşı çıktığı şeylerle inşa eden muhafazakârlık, siyasal bir ideoloji olarak aydınlanmanın rasyonalizmine, ilerlemeci tarih anlayışına ve devrimci hareketlere karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştır. Toplum kökten değiştirmeyi hedeflemiş olan girişimlere ki, - bunların başında genellikle ütopyacı ve radikal nitelikteki marksizm, sosyalizm ve faşizm gibi ideolojiler gelmektedir- yönelik yapmış olduğu eleştirilerle diğer düşünce sistemlerinden ayrılan muhafazakârlık; geleceğin toplumunu kurgulayan seküler ideolojilerin aksine geleneğin kadim bilgeliğini ve otoritenin/hiyerarşinin hikmetini savunmasıyla 20. yüzyılın en önemli düşünce geleneklerinden biri haline gelmiştir.

Rakip ideolojilerin aksine geçmişi ve geçmişin ürünü olan her tür toplumsal, siyasal ve kültürel yapıları korumak, muhafazakâr düşüncenin temel hassasiyetlerini oluşturmuş, toplumsal değişime mesafeli durması yanında devrimsel nitelikli girişimleri reddetmesi de muhafazakârlığın kimi zaman tutucu, gerici veya bağnaz bir ideoloji olarak anılmasına neden olmuştur. Oysa muhafazakârlık, sanıldığı gibi ne tümüyle değişime açıktır ne de tümüyle kapalıdır, geçmişi ihya ederek geleceği inşa etmek gibi bir düşüncüyü de içermemektedir. Muhafazakârların esas kaygısı, radikal dönüşümü hedefleyen ideolojilerin toplumu hiç kimsenin tahmin edemeyeceği; belirsiz, güvensiz ve emniyetsiz bir yöne doğru götüreceğine ve dolayısıyla mevcut düzeni bir çıkamaz sokağa sürükleyeceğine inanmalarıdır.

Bir siyasi tavır olarak muhafazakârlık, özünde müesses nizamı muhafaza etme düşüncesini içerir. Her ne kadar muhafazakârlar, neyin ve neden muhafaza edilmesi gerektiği konularında hem fikir olmasalar da neyin ve neden reddedilmesi gerektiği hususlarında gayet net bir tavra sahiptirler. Bir sosyal teori olarak da bakıldığında muhafazakârlığın hızlı sosyal değişmeye karşı belli düzeyde bir endişeyi, kaygıyı ve yer yer de korkuyu barındırdığı söylenebilir. Bundan dolayı muhafazakâr düşünce, bir yandan hızlı ve kökten değişime karşı geleneksel düzeni korumaya çalışmış, diğer yandan bilimciliği ve akılcılığı içeren aydınlanmacı radikalizmin, din, devlet, toplum, cemaat, kilise, lonca, aile ve ahlak gibi değer ve kurumları etkisiz kılmaya dönük girişimlerine direnç göstermiştir.

Muhafazakârlar, yüzyılların birikimiyle teşekkül etmiş olan toplumun organik yapısını, devrimin idealize ettiği bir düzen uğruna alaşağı edilmesine karşı çıkarken, yaşanmış olanı, yaşanacak olana tercih etmeyi yeğlemişlerdir. Diğer bir deyişle muhafazakârlar, olgusal (nesnel gerçeklik) olanı, kurgusal (öznel tahayyül) olana, tarihsel tecrübeyi de soyut fikirlere tercih etmişler. Onlara göre geçmişin bir ürünü olarak bugüne kadar gelmeyi başarmış olan değer ve kurumlar, düzen ve istikrar gibi toplumun hayatı için elzem olan birçok işlevi yerine getirdiği için muhafaza edilmeleri gerekir. Oysa insanın ihtirasını, intikamını ve nefretini taşıyan devrimcilerin, organik, canlı ve kompleks bir yapısı olan toplumu mekanik bir sistem olarak gördüklerin-

den olsa gerektir ilerleme adına toplumun mevcut yapısı üzerinde suni müdahalelerde bulunmaktan kaçınmamışlardır.

Nasıl ki muhafazakâr ideolojinin epistemolojik temelinde akla duyulan güvensizlik yatıyorsa, muhafazakâr düşünürler de organik bir yapısı olduğuna inandıkları toplumun da sözleşmelerle değil, teamüller ve geleneklerle yönetilmesi gerektiğine inanmışlardır. Burada karşımıza, muhafazakârlığın toplumun kurucu değeri olarak gördüğü gelenek kavramı çıkmaktadır. Hatta denilebilir ki, muhafazakârlık, aslında geleneğin ifadesi veya yansımasıdır. Gelenek, toplumun ortak hafızası olduğu kadar, bireyin kişiliğini, kimliğini ve içinde bulunduğu toplumsal sistemi de etkileyen en önemli pozitif değerdir. Muhafazakârlık, bu gerçekten hareketle toplumun organik yapısının en önemli bileşenini oluşturan geleneği ve geleneksel düzeni ayakta tutan kültürel kurumları muhafaza etmeye çalışmıştır. Aynı zamanda siyasal düzenin temelini de oluşturan bu kurumların muhafazakâr düşünce açısından ne ifade ettiği ve geleneğe neden bu kadar değer verdiği sorusuna ilerleyen satırlarda cevap verilecektir.

2. Bir Düşünce Geleneği Olarak Muhafazakârlık

Modern öncesi geleneksel toplumun formasyonuna dayanan ve söz konusu formasyonu ortadan kaldırmaya dönük devrimci teşebbüslere karşı çıkan muhafazakârlık, genellikle romantizmin gölgesinde ve geleneğin izinden ayrılamayan bir ideoloji olarak bilinir. Muhafazakâr düşüncenin temel özelliklerini; âdetlere bağlılık, durağanlık ve istikrar arayışı, beklenmeyen, olağandışı ve düzensiz olana karşı duyulan korku ve ait olduğu sosyal kümenin diğer üyelerine benzemek için aşırı çaba ya da onlardan ayrı düşmek endişesi olarak belirtilebilir (Ergil, 1986:270). Bu endişeleri teorik düzeyde bir siyaset felsefesine dönüştüren ve 1789 Burjuva Devrimi'ne karşı yapmış olduğu sert eleştirileriyle tanınan Edmund Burke, aynı zamanda muhafazakârlığın kurucu ismi olarak da kabul edilir.

Burke, “*Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler*” adlı eserinde neden muhafazakâr olmak ve neden devrimlere karşı çıkmak gerektiğini tartışırken şu üç önemli hususu; devrimi selamlamanın, egemenliğin aristokrasiden alınıp halka vermenin ve genel iradeyi devletle özdeşleştirmenin sakıncalarının dile getirmiştir. Burke’un üzerinde durduğu hususlar, aynı zamanda Bonald, Kirk, Maistre, Oakeshott, Nisbet ve Tocqueville gibi diğer muhafazakâr düşünürler tarafından da paylaşılmıştır. Söz konusu düşünürleri rahatsız eden en önemli husus, modernliğin ilerleme ve yenileşme adına yerleşik toplumsal düzeni ve bu düzeni ayakta tutan siyasi, felsefi, dini ve iktisadi yapıyı yıkmaya çalışmasıdır. Muhafazakârlar, aydınlanma düşüncesinin ve bu düşüncenin şekillendirdiği ideolojilerin toplumda istikrarsızlığa, düzensizliğe, teröre ve şiddete neden olacağına inandıklarından, Voltaire ve Rousseau gibi devrimi destekleyen düşünürlerle karşı sert eleştirilerde bulunmuşlardır.

1789 Devrimi’nin Fransa’da var olan her şeyi yakıp yıkması, kadim kurumları lağvetmesi, aristokratik düzeni ve bu düzeni ayakta tutan geleneksel devlet bürokrasisini ortadan kaldırması ama daha da önemlisi, kutsal kiliseye saldırması ve kilisenin mülkiyetine el koyması, sadece eski rejim yanlılarının tepkisine yol açmakla kalmamış aynı zamanda devrimin hedef aldığı inanç ve değerleri savunan muhafazakârlığın bir ideoloji olarak siyasallaşmasına da neden olmuştur. Aslında siyasallaşan muhafazakârlık, toplumu topyekûn dönüştürmeyi hedefleyen projelere muhalefet etmekten çok aydınlanmanın radikalizmine ve bir “yeni başlangıç yapma” düşüncesi olarak kendisini militanlaştırmaya karşı çıkmıştır (Bora, 2014:56). Bundan dolayı da statükoyu korumak adına yenilik ve devrimi çağrıştıran her tür girişime tepkisel davranılmıştır.

Muhafazakârlığın neden tepkisel bir ideoloji olduğu sorusuna, yine muhafazakâr bir düşünür olan Nisbet (2014:7) şöyle cevap veriyor: Muhafazakârlık; modernliğin, 17. yüzyıldan beri toplum tarafından insanı devlet iktidarından bin yıl boyunca koruyan eski kurumları aşındırıp; bireyciliği, özgürlüğü, sosyal eşitliği, serbest piyasa sistemini, bilim ve ilerleme adına modern toplum ve modern sosyal felsefeyi, cemaatçi yapıyı, aileyi, akrabalık ilişkilerini, dini ve dinsel değer ve kurumları, kiliseyi, loncayı ve insanların bağlılık duygularını ve aidiyetlerini besleyen her tür yerel, bölgesel ve ulusal birlikleri yok etmiş, Weber'in deyimiyle; geleneksel dünyanın büyüsunü bozmuş, Marks'ın özlü sözüyle de, yeryüzünde katı olan her şeyi buharlaştırmıştır.

Modern muhafazakâr düşünürlerden Russell Kirk (2005.138-141), Rousseau'nun havariliğini yaptığı devrimin; eşitliği yüceltmek adına geleneği lanetlediği, geleneksel sosyal düzeni ve insanlığın moral değerlerini tehdit ettiği, atalardan kalma bilgiyi ve hikmeti (wisdom) yok saydığı ve toplumu bir makine gibi takılıp sökülün bir yapıya benzettiği için muhafazakârlığın radikal bir direnç gösterdiğini, yeniye ve denenmemişe karşı eskiye ve denenmişe bağlı kalmak istediğini düşünmüştür. Ona göre muhafazakârlığı karşıt bir ideoloji haline getiren koşullar, devrimin yıkıcı sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir. Aynı zamanda muhafazakârlığın bir düşünce akımı olarak doğup biçimlenmesinde de etkili olan bu faktörler yanında yerleşik düzeni yıkmaya çalışan yenileşme hareketleri, istikrarı değil, değişimi kural haline getiren Sanayi Devrimi ve gelenek yerine aklın ve akıl yürütmenin insan davranışlarını yönlendiren en güvenilir rehber olduğunu savunan aydınlanma felsefesi önemli bir rol oynamıştır (Ergil, 1986 269).

Tarihsel süreç içinde meydana gelen ve toplumun temel dinamiklerini alt üst eden bu olgular, hem yapısal ve düşünsel, hem de kurumsal ve toplumsal anlamda Batı Avrupa'daki siyasal, ekonomik ve sosyal düzenleri yok etmeye çalıştığı için muhafazakârlık bir karşıt ideoloji olarak belirmeye başlamıştır. Ancak muhafazakârlığın tepkiselliğini anlayabilmek için öncelikle düzen ve istikrarın önemini vurgulayan ve toplumu her şeyin üstünde tutan muhafazakâr tutumu bilmek gerekir. Zira modern toplumun bireyci-sözleşmecî ve rasyonalist yaklaşımını benimseyen liberalizmin aksine muhafazakârlık, geleneksel toplumun dayanışmacı, cemaatçi ve hiyerarşik yapısını (Erdoğan, 2006:99) dikkate alır ve toplumu doğal ve organik bir bütün olarak görür. Bu anlamda toplum, muhafazakârlığın hassasiyetle üzerinde durduğu konuların başında gelmiştir. Çünkü muhafazakârlığın bütün reddiyeleri ve karşı çıkışları, devrimin toplum üzerinde yapmak istediği operasyonel girişimlerine yöneliktir.

Muhafazakârlıkta esas olan, toplumun nesnel gerçekliğidir ve bu nesnel gerçeklik, muhafazakâr düşüncenin üzerinde beslendiği ve bütün unsurlarını onun üzerine bina ettiği bir yapıdır. Bu anlamda toplumun ve toplumsal unsurların aşırı derecede vurgulanmış olması, muhafazakârlığın aile, devlet, cemaat ve kilise gibi kolektif bütünleri muhafaza etmeye çalışmasıyla da yakından ilgilidir. Muhafazakâr düşünce, organik toplum anlayışını esas alır. Yani toplum, bireylerin birbirinden bağımsız bir şekilde bir araya gelerek oluşturdukları mekanik bir yapı değildir. Aksine toplum, bireyin şahsiyet kazandığı, kimlik edindiği ama daha da önemlisi sosyalleşerek yaşama katılmasına imkân sağladığı canlı bir organizmadır. Muhafazakârlar, liberalizmde olduğu gibi bireyi ve bireyciliği her şeyin üstünde tutmazlar, aksine bireyden önce toplumun var olduğuna, bireysel haklardan önce de toplumsal görev ve sorumlulukların geldiğine inanmışlar.

Hemen hemen bütün muhafazakârlar, toplum söz konusu olduğunda aynı noktada dururlar. Onlara göre toplum geçmişten gelip, geleceğe uzanacak olan ve kendisine hiçbir şekilde müdahale edilmemesi gerek organik bir yapıdır. Çok farklı dinamik ve bileşenlerden meydana gelmiş olan bu yapı, bizzat tarihsel birikimin ve kadim geleneğin bir sonucu olarak teşekkül etmiştir. Kurumsallaşan ve kendi içinde işlevsel bir yapıya bürünen toplumun herhangi bir parçası üzerinde yapılacak suni bir müdahale en başta düzen ve istikrarın bozulmasına, bireyin adeta karanlık dehlizlerde gizemli bir yolculuğa çıkmasına, belirsiz ve güvensiz bir dünyanın içine dalmasına neden olacaktır. Muhafazakârlara göre toplum, tıpkı canlı bir organizma gibi doğan, gelişen, büyüyen ve yerini yeni nesillerle bırakan bir varoluş alanıdır.

İşlevsel açıdan farklılaşmış ve mükemmel bir dengeye sahip olan toplum, evrimsel olarak değişime uğrar ve her defasında kendisini yeniler. Zamanın koşullarına göre işlevi bitmiş değerlerini, kurumlarını ve süreçlerini yenileriyle takviye eder (Çaba, 2004:19). Dolayısıyla muhafazakârlık kimi çevrelerce iddia edildiği gibi tümüyle toplumsal değişime karşı olan tutucu bir ideoloji değildir. Toplumun organik ve dinamik yapısı nedeniyle zaten değişimi kaçınılmazdır. Burada muhafazakârlar, değişimin kendisine karşı değiller, değişiminin cebri, üstün, hızlı, dayatmayla ve devrimsel bir biçimde yapılmasına karşılar. Sosyal değişimin, tarihsel ve evrimsel olarak kendi doğal mecrasında meydana geldiği buna karşı çıkmanın da mümkün olmadığı görüşü muhafazakârlar tarafından da paylaşılmıştır.

“Toplum bireyden önce vardır ve birey ancak toplum içinde var olabilir” görüşü, muhafazakârlığın hem topluma hem de insanın doğasına yönelik bakışını ortaya koymaktadır. Yukarıda da vurgulandığı üzere muhafazakârlığın nezdinde toplum, bireyden önce var olduğu için birey biyolojik bir varlık olarak topluma katıldıktan sonra onun doğal bir üyesi olabilir. Dolayısıyla kendisini oluşturan bireylerden bağımsız bir kimlik veya bütünlük olan toplum, yaşayan bir canlı olarak bireyleri kuşattığı ve onları toplumsallaştırdığı için bireyin karakterini ve kişiliğini esas itibarıyla toplumun şekillendirdiği söylenebilir (Erdoğan, 2004:7). Bonald’a (Bottomore-Nisbet, 1990:105) göre de birey, toplumu değil, toplum bireyi biçimlendirdiği için bireyin topluma katılmaktan, toplumsal normlara uymaktan ve toplumun meşru gördüğü çerçeve içinde yaşamaktan başka çaresi yoktur.

Durkheimci bir yaklaşımla söylemek gerekirse toplum, sadece sosyal hayatı var kılan bir alan değildir, bireyler arasında gerçekleşen ilişkileri anlamlı hale getiren bütünsel bir yapıdır da. Tek başına yaşaması mümkün olmayan insanın içinde doğup büyüdüğü toplum, sosyal bir realite olarak kendi kurallarıyla, örf ve ananeleriyle her zaman birey üzerinde bir gerçeklik alanını oluşturarak muktedir bir güç olduğunu gösterir. Hiç kimse, bu gerçeklik alanını görmezlikten gelmek ya da onu dikkate almamak gibi bir gaflete düşemez. Aksi durumda birey, toplum tarafından başta damgalanma ve etiketlenme olmak üzere ötekileştirilme ve toplum dışına atılma gibi risklerle karşı karşıya kalabilir. Muhafazakâr bir bakışla söylemek gerekirse bir toplumda yaşamak demek, toplumun normlarına, dayatmalarına ve kapislerine rıza göstermek demektir. İnsanlar çoğu kez farkına varmasalar da toplumun dayattığı bu düşünüş biçiminin etkisi altında hareket ederler. Nitekim Berger (2017:115-116) bu durumu şu şekilde özetlemiştir:

Toplum önümüze nesnel bir gerçeklik olarak çıkar. O, orada, reddedemeyeceğimiz ve hesaba katmak zorunda olduğumuz bir şeydir. Toplum kendimize dışsaldır, bizi kuşattır, yaşamımızın her yanını içine alır. Toplumun içindeyizdir, sosyal sistemin belirli sektörleri içinde konumlanmışızdır. Bu konumlanma, dilden görgü kurallarına, sahip olduğumuz dini inançlardan intihar etme olasılığımıza kadar neredeyse yaptığımız

her şeyi önceden belirler ve tanımlar. Bu sosyal konumlandırma durumu içinde kendi kişisel dileklerimiz dikkate alınmaz ve toplumun koyduğu kurallara veya getirdiği yasalara olan entelektüel karşı çıkışlarımız, en iyi haliyle bile pek fazla işe yaramaz ve genellikle anlamsız kalır. Nesnel ve dışsal bir gerçeklik olarak toplumla, özellikle de zorlayıcılık ilişkisi içinde yüz yüze geliriz. Onun kurumları eylemlerimizi örüntü haline getirir ve hatta beklentilerimizi şekillendirir. Bize verilen görev alanı içinde kaldığımız sürece bizi ödüllendirir. Eğer bu görev alanı dışına çıkarsak toplumun neredeyse sınırsız sayıda kontrol ve zorlama aygıtları ile karşılaşırız. Toplumun yapı-tırımları, varoluşumuzun her anında bizi birlikte olduğumuz insanlardan tecrit etme, alay konusu kılma, geçimimizden ve özgürlüğümüzden son tahlilde bizatihi yaşamın kendisinden yoksun bırakma gücüne sahiptir.

Toplum, bir yandan geleneksel ve modern denetim mekanizmalarıyla, yasal ve ideolojik araçlarıyla kamusal alanı gözetlemek suretiyle toplumsal düzeni sağlamaya, diğer yandan meşru şiddet tekeli elinde bulundurduğu kurumlarıyla düzeni tehdit edenlere karşı mücadele etmeye çalışır. Çünkü muhafazakâr düşünce, toplumu mekanik bir yapı olarak görmediği gibi onu birbirinden bağımsız hareket eden bireylerin oluşturduğu bir bütün olarak da tanımamaktadır. Ancak, bu gerçek ortadayken, muhafazakâr düşünce bireysel özgürlüğü toplumsal düzen ve istikrar uğruna bir kenara bırakılması, gözden ırak tutulması ve bireyin toplumda edilgen bir unsur olarak görmesi de pek doğru bir yaklaşım olmasa gerektir. Hiç şüphesiz ki, muhafazakârlığın toplumu organizma olarak tasavvur etmesi ve onu bireyüstü bir konumda görmesi anlaşılır bir durumdur. Zira muhafazakâr değerlerin üzerinde beslendiği en önemli alandır toplum. Toplumun gücünü ve inisiyatifini dikkate almak ne kadar önemliyse aynı şekilde bir aktör olarak bireyin düşüncelerini, tercihlerini, beklentilerini ve özgürlüğünü de dikkate almak da o derece önemlidir.

3. Muhafazakâr Düşüncenin Çatısı: Gelenek

Gelenek, toplum içinde belirli kuralların ve normların kültürel olarak kalıplaşmış davranış kodları haline geldiği ve genellikle teamüllerle rutinité kazanmış olduğu ideolojik bir aygıttır. Zamanla karşı koyabilmiş kurumlar, uygulamalar ve değerleri ifade eden gelenek(ler), “bir toplumun tarihsel sürekliliğinin ifadesidir ve toplumsal istikrarın da temelini oluşturur. Geleneksel kurum, ilişki ve normlar, bireyin değil genel olarak insan türünün tarihsel süreçteki ürünleridir; rasyonel bilinçli bir tasarımın ürünü değil, büyük ölçüde kendiliğinden şekillenmiştir ve kendisinde yüzyılların beşerî tecrübesinin hikmetini ve bilgeliğini barındırır. Ayrıca bireylere aidiyet ve bir kimlik duygusu veren, hızlı değişimin yol açtığı belirsizliğin neden olduğu güvensizlik ve boşluk hissinden insanları kurtaran da gelenektir” (Duman, 2017:53). Mannheim’in (2014:54) deyiimiyle muhafazakârlık aslında, kendisi hakkında bilinçli hale gelmiş olan rasyonelleşmiş gelenekçiliktir.

Yaşamın pratiği olarak geleneğin belirlediği gelenekselliğin (*tranditionality*) en çok eleştiriye maruz kaldığı dönem hiç şüphesiz ki bilimi, rasyonalizmi ve sekülerizmi temel alan aydınlanma dönemidir. Zira bu dönemde Shils’in (2003:101-131) deyiimiyle gelenek; cehaletin, kilise egemenliğinin, dini toleranssızlığın, sosyal hiyerarşinin, servet dağılımındaki eşitsizliğin, zihnin ve sosyal kurumların rasyonalist ve ilerici suçlamalarına maruz kalan diğer özelliklerinin nedeni veya sonucu sayılmış, geleneksellik ise, *eski rejim*’in her eleştirisinin her yerde hazır ve nazır düşmanına dönüşmüş, yaşamasını sağladığı kötülüklerin tamamının ortadan kalkacağı düşünüldüğü bir dönem olmuştur. Geleneğin belirlediği geleneksellik çağı, başta sanayileşme, kentleş-

me ve bireyselleşme olmak üzere özellikle de kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasıyla toplum üzerindeki etkisini kaybetmeye başlamış ve bu gelişmelerin bir sonucu olarak gelenekler zayıflayarak modern toplumlar tarafından terk edilmiştir.

Giddens'a göre (2014:101-109) modern öncesi toplumların en belirgin özellikleri olarak “akrabalık ilişkileri”, “kırsal yaşam tarzı”, “dini inanç” ve “geleneksel değerler” gelmektedir. Akrabalık, ilke olarak ve çok yaygın bir biçimde uygulamada da güven ilişkilerini düzenleyici bir araç olarak toplumsal bağlantılara bir dayanak noktası sağlarken, kentsel yaşamın riskli ortamından uzaktaki kırsal yaşam, yerel ve iç içe geçmiş toplumsal ilişki kümelerinin alanını oluşturmuş ve bu alanlarda kişiler arasında cemaatçi ve mekanik düzeydeki ilişkiler daha sağlam ve güvenilir bir yakınlığı beraberinde getirmiştir. Dinsel kozmoloji, inanan kişi açısından bir güvenlik ortamını simgeleyen kişisel ve toplumsal yaşamı da ahlaki ve pratik yorumlarını da sağlamış ve dolayısıyla dinler, birçok anlamda güven tazeleyici bir araç işlevini görmeye başlamıştır.

Modern öncesi toplumlardaki güven ilişkilerinin bir diğer ana bağlamının “gelenek” veya “geleneksel değerler” olduğunu iddia eden Giddens (2014:102), geleneğin, dinden farklı olarak belli bir inanç ve uygulama manzumesine değil, bu inanç ve uygulamaların özellikle zamanla ilişkili olarak düzenleme biçimine işaret ettiği için rutinlerin toplamı olduğunu düşünmüştür. Bu rutinler öylesine sürdürülen boş bir alışkanlık olmanın ötesinde anlamlı olan rutinlerdir. Dolayısıyla Giddens'in sosyal analizinde modern dünyanın ontolojik güvensizlik düzeyinin modern öncesi toplumlara göre çok daha fazla olduğunu görüyoruz. Burada hem akrabalık ve kırsallığın hem de din ve geleneğin, bireyleri yakın markaja almak suretiyle onları dış dünyanın risklerinden koruduğu, deyim yerindeyse bir kutsal şemsiye gibi onları korumaya çalıştığı söylenebilir.

Gelenek, modern öncesi toplumun en önemli beslenme kaynağı olduğu gibi muhafazakârlık gibi modern sonrası ideolojilerin de önemle üzerinde durdukları bir konu olmuştur. İlericilik ve gerici tartışmaları, genellikle gelenek ve geleneğin bir bilgi kaynağı olarak kabul edilip edilmemesi üzerinden yapılmıştır. Aslında bu tartışmalar yeni olmasına karşın gelenek teriminin kullanımını son iki yüzyıla dayanmaktadır. Yani gelenek, her ne kadar tarım toplumuna izafe edilen bir kavram olsa da, modern dönemle beraber gündeme gelmiştir. Geleneğe karşı ilk saldırılar, yukarıda Shils'in de vurguladığı gibi aydınlanma düşünürleri tarafından yapılmıştır. Amaç, geleneğin ve geleneğin ürünü olan değerlerin yeni kurulan dünyanın temel referansı olmaktan çıkarılması, bilimin ve rasyonalizmin yüceltilmesidir. Nitekim söz konusu düşünürler, geçmiş toplumların yaşam alışkanlıklarının bir bütünü olarak gördükleri gelenekleri, cehalet, dogma ve önyargı kavramlarıyla açıklamaya çalışmışlardır. Hatta toplumun geri kalmasının ve bireyin aklını kullanamayışının temel nedenini de geleneğin sosyal yaşamdaki baskın bir düşünce tarzı olarak otoriterliğine bağlanmıştır.

Semantik açıdan bakıldığında geleneğin; *yarına karşı dünü, akışkanlığa karşı sabitliği ve değişime karşı direnci* ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bir inancın, davranışın veya değerinin gelenek vasfını alabilmesi için bunların zamanla toplumun geniş bir kesimi tarafından onaylanması ve kabul görülmesi gerekmektedir. Diğer bir deyişle herhangi bir inanç veya pratiğin geleneksel hale gelebilmesi, öncelikle o inanç ve pratiğin gerek birey gerekse toplum açısından anlamlı ve işlevsel bir yanının olması, bireylerde kolektif bir aidiyet duygusunu yaratması, grup dinamiğini beslemesi gerekmektedir. Çünkü gelenek, Kirk'in (2005:141) veciz deyişiyle konvansiyon (*convention*) yani kadim buyruk olarak hem insanın anarşik güdüsünü budayarak onu toplumun doğal bir üyesi haline getirir, hem de yenilikçinin, devrimcinin iktidar hırsını engel-

lemeye çalışır. Dolayısıyla geleneği, toplumu soyut düşüncelere göre tasarlamak isteyenlere, geçmişin tarihsel birikimiyle karşı çıkan zihinsel bir tutum olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu zihinsel tutumun ardılına baktığımızda karşımıza, gelenekçi düşüncenin bazı ontolojik kaygılar içerdiğini görüyoruz.

Peki, bu ontolojik kaygılar nelerdir ve neden bu kaygılar oluşur? Bu sorulara, ancak geleneğin değişim karşısında zayıf bir doğaya sahip olduğunun kabul edilmesiyle cevap verilebilir. Çünkü değişimin temel özelliği, mevcudun daha ileriye taşınması, var olanın dönüştürülmesidir. Bu süreçte gelenek, ya değişime karşı direnç gösterip mücadele edecek ya da değişime ayak uydurup varlığını devam ettirecektir. Gelenekçilerin başta değişim ve dönüşüm olmak üzere kalkınma ve gelişme gibi kavramlara ihtiyatla yaklaşmalarının temel nedeni de budur. Örneğin hızlı değişimin yaşandığı toplumlarda gelenekçi çevreler, genellikle değişim karşıtı güçlerin odağı haline gelmişlerdir. Tarihimizde bu duruma verilebilecek en somut örnek, Osmanlı'da matbaanın icat edildikten ancak 200 yıl sonra kullanılmaya başlanmasıdır. Çünkü matbaa, İmparatorluğun yüksek kültürünü temsil eden ve iktidar üzerindeki dini hegemonyasını kullanan münevverlerin sınıfsal çıkarlarına aykırı geldiği için söz konusu kesim tarafından "gâvur icadı" yakıştırması yapılarak ülkeye sokulması engellenmiştir.

Matbaa üzerinden kopartılan fırtınanın esas nedeni, değişimi talep eden güçlerle, değişime karşı çıkan güçler arasındaki çıkar çatışmasıdır. Nitekim birçok düşünür, geleneğin değişen toplumlarda adeta bir ayak bağı olduğunu ve bundan dolayı da mutlaka terk edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Örneğin Weber, söz konusu değişim kervanına katılmış veya katılmak isteyen toplumların öncelikle bir ayak bağı olarak nitelendirdiği gelenekten kendilerini kurtarmaları gerektiğini ve çağının Almanya'sının da feodal bağlarını ve geleneksel değerlerini bırakmasını savunmuş, İran asıllı sosyolog Ali Şeriatî de benzer bir yaklaşımla İran emperyalizminin zincirlerinden kurtulabilmesi için en başta geleneğini ideolojiye dönüştürmesinden söz etmiştir (Armağan, 1992:15). Ancak değişim karşısında geleneğin bazen savunmaya geçtiği ve değişim karşıtı hareketlere de kaynaklık ettiği görülmektedir.

Tarih bize gelenekçi güçlerin kendilerini tehdit altında hissettiklerinde ya taarruza geçerek direnç mekanizmaları geliştirdiklerini ya da değişim karşısında savunmaya geçerek kendilerini koruma altına aldıklarını göstermiştir. Bu durumun somut tezahürünü, genellikle devrimcilerin toplum tasarımıyla gelenekle karşı çıkan muhafazakâr düşüncede görmekteyiz. Aslında muhafazakâr düşünce sanıldığı veya düşünüldüğü gibi tümüyle gelenekçi bir ideoloji değildir. Ama muhafazakâr düşüncenin gelenekçi bir yanı olmaması onun geleneği önemsemediği anlamına da gelmiyor. Bir kere, gelenek kavramının muhafazakârlık açısından merkezi bir değeri olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü muhafazakârlar, geçmişte yaşanan tecrübenin bugünkü toplumun istikrarının temelini oluşturduğunu ve bu tecrübeye dayalı birikimin yaşanan toplumsal sorunların çözümünde etkin bir kaynak teşkil ettiğini, aynı şekilde geleneksel kurumların tarihin sınavından başarıyla geçmiş olduklarına inandıkları için de bu kurumlara dört elle sarılması gerektiğini düşünmüşlerdir (Erdoğan, 1993 :82).

Muhafazakârlık ne değişime tümüyle karşı çıkmış ne de geleneğe körü körüne bağlı kalmıştır. Muhafazakarlığın felsefi temellerinde gelenek bir bilgi kaynağıdır ve tarihsel tecrübeyle edinilmiş olan bu bilgi kaynağı, bireylerin tek tek çabalarının bir sonucu olarak değil, toplumların birikimiyle elde edilmiştir. Nitekim muhafazakâr felsefenin isim babalarından John Locke, insan bilgisinin sınırlı olmaya yazgılı olduğunu, ancak deneyimin kişinin bir şeyler öğrenebilmesinin tek yolu olduğunu, insanın hiçbir bilgiye sahip olmaksızın doğduğunu ve her şeyi ancak

deneyimle, yani tarihsel tecrübeyle öğrendiğini söyleyerek bilginin kaynağını saf akla değil, tecrübeye dayandırmıştır (Thompson, 1997:81). Dolayısıyla muhafazakarlık için bilginin kaynağı olan deneyim, toplumu bir arada tutan geleneklerin de kaynağını teşkil etmektedir.

Aslında muhafazakârların temel kaygısı, toplumsal düzeni ve istikrarı sağlayan geleneklerin muhafaza edilmesidir. Muhafazakârlar, tarihin süzgecinden geçerek bugüne kadar gelen toplumsal teamüllere ve geleneklere, soyut düşüncenin birer ürünü olmadığını düşündükleri için dört elle sarılmışlardır. Onlara göre gelenek, toplumun geçmişten bugüne getirdiği ve ısrarla sahiplendiği ortak değerlerdir. Bu değerler, tarihsel ve birikimsel olarak ilerleyerek bugüne ulaşmıştır. Tecrübenin somutlaşmış birikimi olan gelenekler, muhafazakâr düşünce açısından bireysel özgürlüklerin keyfi otoritelere karşı korunması anlamında da gereklidir, zira gelenek, gücü yumuşatmak suretiyle otoritenin kaba kuvvete dönüşmesini (Ergil, 1986:279) ve bireysel hakların iktidar tarafından çiğnenmesini engeller. Bununla beraber bireyleri değişimin yol açtığı kargaşadan ve otorite boşluğundan korur, kendilerini güvende hissetmelerini sağlar.

Muhafazakârların geleneğe özel bir yer vermeleri, geçmişe duydukları romantizmden kaynaklanmaz, aksine onlar açısından gelenek; sağduyulu, basiretli, istikrarlı ve itidalli davranmanın pusulasıdır. Gelenek, soyut bir kategori değildir, aksine aile, toplum, devlet, cemaat gibi kolektif bütünlerde somutlaşan nesnel gerçekliktir. İçerisinde tarih ve kolektif hafıza, yaşanmışlığın dersi, kadim bilgeliğin esprisi, denenmiş olanın kabulü vardır. Gelenek, kuru bir bilginin ürünü de değildir, tecrübenin birikimsel olarak ilerlemesi ve malumatı aşan bilginin formasyona dönüşmesidir. Nice sınavlardan ve denemelerden geçerek doğruluğu kanıtlanmış ve toplum tarafından sahiplenmiş olan pratiklerin bütünüdür. Bu pratiklerin hem bireyin duygu/anlam dünyasında, hem de toplumun ve toplumu oluşturan kamunun yaşamında özel bir anlamı/değeri vardır. Nasıl ki gelenek, soyut fikirlerin bir bileşeni olarak görülmemesi gerekiyorsa, aynı şekilde ona kurgusal düşüncelerin bir toplamı/uzantısı olarak da bakmamak gerekir. Kısacası geleneğe, *sosyal düzenin bekçisi, değerlerin koruyucusu, otoritenin felsefesi ve hiyerarşinin temeli* olarak bakılabilir.

Gelenekler, geçmişten gelen bilgeliğin taşıyıcısı olarak muhafazakâr düşüncenin temellerini oluştururlar. Bu anlamda geleneğe bağlılığın iki türü olduğu söylenebilir. Birincisi düzenin, diğeri de dinin muhafaza edilmesidir. Muhafazakâr düşüncenin geleneği bu denli öne çıkartmasının temel nedeni, kendi ontolojisini geleneksel değerler üzerinden inşa etmeye çalışması ve geleneği hakiki bir bilgi türü olarak kabul etmesidir. Muhafazakarların, geleneğin tahribatına yönelik devrimci girişimlere tepki göstermelerinin temel nedeni de budur. Yani muhafazakârlar, geleneğe sadece tarihsel süreç içinde genel kabul görmüş ortak davranış kodları olarak değil, pratik bilginin kaynağı ve taşıyıcısı olarak toplumsal istikrarın sürdürülmesini sağlayan bir referans kaynağı olarak da görmüşlerdir. Örneğin Burke’a göre (Şenses, 2018:107), geleneğin kökeni olan geçmiş ve geçmişin oluşturduğu kadim değerler hem bugünüme hem de geleceğimize yön veren pusulamız, düzenimiz ve istikrarımızın teminatı ve bitmez sermayemizdir.

Geleneğin yılmaz savunucuları olan muhafazakârlar, eski olanı yeni olana, denenmiş olanı da denenmemiş olana tercih etmişlerdir (Duman, 2010:486). Muhafazakarlığın, geçmişi yani denenmiş olanı dolayısıyla geleneği yüceltmesinin temel nedeni de geleneğin hem toplum hem de birey için bir aidiyet duygusunu yaratmasıdır. Heywood’un (2016:96) ifadesiyle gelenek, “insanlara, tarihi temellere dayandığı için çok güçlü bir ‘kök salmışlık’ ve aidiyet duygusu vermektedir. Gelenek, insanları geçmişe bağlayarak ve onlara kim oldukları hakkında kolektif bir duygu vererek, toplumsal tutumun oluşmasını da sağlamaktadır. Diğer taraftan değişim ise, bilin-

meyene doğru bir yolculuktur: belirsizlik ve güvensizlik doğurmakta ve mutluluğumuzu tehdit etmektedir. Dolayısıyla gelenek, zamanın sınavından geçmiş olan siyasi kurumlardan daha fazlasını içermektedir. İçinde, ünsiyet kesbedilmiş olan, güven ve aidiyet üreten yargı mensuplarının geleneksel cübbe ve peruk giymelerinden, posta kutularının veya telefon kulübelerinin geleneksel renklerinin muhafaza edilmesine uzanan bir yelpazeye yayılan adetler ve toplumsal pratikler yer almaktadır.”

Muhafazakârlık açısından geleneğin beslendiği kaynak, tarihin ürünü olan deneyimlerdir. Özellikle de tarih insanın kendisiyle, doğasıyla ve doğayla giriştiği mücadelede ortaya çıkarttığı özel ve nesnel bir bilgi türüdür. Tarih deneyimdir ve deneyim, soyut ve rasyonalist projelerin, tüm dengelimci yaklaşımların aksine somutluğun ve yaşanmışlığın kanıtıdır. Geçmiş, tüm çıplaklığıyla ortadadır; oysa yarın belirsizliklere gebe dir. Tarih, insanoğlunun trajik hikayesidir. Bu hikâye yaşanmış olandır, yani ütöpik olmayandır. Yaşanmışlıkların toplamıdır tarih; bir kere somuttur hem ders alınacak hem de ders çıkartılacak kaynaktır. Tecrübeye dayalı bilgiler, insana geçmişten ders çıkarma olanağını sunması yanında yarına nasıl hazırlanması gerektiği konusunda da ışık tutar. Dolayısıyla muhafazakarlığa göre tecrübenin ve tarihin somutluğunda pişen geleneğin gücü her şeyden daha etkilidir.

Muhafazakârlar, her toplumun kendi tarihsel deneyiminden hareketle oluşturduğu geleneklerin güçlü ve bu geleneklerin toplumda yarattığı normların üstün olduğuna inanmışlardır. Ancak muhafazakarların geleneğe sarılmalarının nedenlerinden birisi de, insan aklını eksik görmeleridir. Muhafazakârlar, insanın kusurluluğuna dair felsefi bir yaklaşımı benimsedikleri için, diğer ideolojilerden farklı olarak aklı tek başına yeterli görmemişler (Özipek, 2004:118) ve bireyin doğası gereği sınırlı bir varlık olduğunu düşündüklerinden kendine yeterli gelemeyeceğine ve salt akılla da her şeyin çözülemeyeceğine inanmışlardır. Aynı şekilde iradesi açısından da sınırlı bir kapasiteye sahip olan insanın bencil ve aç gözlü olması nedeniyle kendi başına bırakılamaması gerektiğini düşünmüşlerdir. Muhafazakârlar, otorite boşluğunu gidermesi ve bireye belli bir aidiyet duygusunu vermek suretiyle onu başıboşluktan kurtarması anlamında da geleneği önemsemişlerdir.

Muhafazakârlar, insanın tereddüt etmeden sığınabileceği güvenli bir liman olarak gördükleri geleneği, geçmişten geleceğe uzanan bir sürecin parçası olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre tecrübenin teamüllere, teamüllerin ise geleneklere dönüşmesi, toplumsal değerlerin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Geleneklerin, dönemin koşullarından bağımsız olarak işleyen içsel bir mantığı vardır ve bu mantığın hâkim olduğu toplumlarda güvenlik, düzen ve istikrar söz konusudur. Bu anlamda geleneklerin aklın soyutlamalarından ziyade, bizzat yaşamın pratikleri olduğu ve bu pratiklerin tarihin testinden geçip başarılı oldukları için bugüne gelebildiğine inanılmıştır. Muhafazakarların tarihe olan ilgilerinin temel nedeni de bu düşünceden kaynaklanmaktadır. Yani insan ilişkileri meselelerinde soyut olana ve tüm dengelimci düşünceye karşı tecrübeye ve geleneğe kurucu bir rol biçmeleridir. Kısacası muhafazakâr siyaset anlayışının özünü, “tarih ve “toplum” yanında “gelenek” belirlediğini söylemek mümkün. Böylece nostaljilere dayalı bir geçmişin sağladığı deneyim her tür parlak fikri içeren fütüristik projelerden daha makbuldür anlayışı muhafazakâr düşüncenin de esasını oluşturmuştur.

4. Sonuç

18. yüzyılın sonunda Fransız Devriminin siyasi ve iktisadi değişimine karşı bir tepki olarak ortaya çıkan muhafazakarlık, eski rejime dönmeye ilişkin bir eğilimi ifade ettiği gibi, liberalizmin, sosyalizmin ve milliyetçiliğin serbest bıraktığı baskılara direnmeye çalışarak, gittikçe daha güç duruma düşen geleneksel sosyal düzeni savunmuştur (Heywood, 2014:75). Muhafazakarlığın diğer ideolojiler gibi bazı temel unsurları bulunmaktadır; gelenek, bu unsurların başında gelir. Aslında muhafazakarlık demek bir yerde gelenekçilik yani geleneğin dünden bugüne taşınması, geleneksel değerlerin oluşturduğu toplumsal ve kolektif bütünlerin savunulması demektir. Bu anlamıyla hiçbir ideoloji, muhafazakarlık kadar geleneğin izinde gitmemiş ve geleceğe bu denli merkezi bir yer vermemiştir.

Alışkanlıkları ve rutinleri kristalleştiren gelenek, muhafazakarlık açısından geçmiş ile geleceği, dün ile bugünü birbirine bağlayan ve kuşaklar arasında değer transferini gerçekleştiren sınırsız bir kaynaktır. Bu kaynağın temelinde adet ve teamüllerin oluşturduğu toplumsal kabuller veya reddiyeler bulunmaktadır. Onun için muhafazakarlık, soyut değerler atfedilebilecek felsefi düşüncede tanımlanmış bir siyasal duruş olmaktan çok, var olan tarihsel duruma bağlı olarak gelişen ve hikayesini gelenekten alan bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır (Onur İnce, 2010:35). Toplum ayakta tutan değerlerin kaynağında geleneğin gücünü gören muhafazakârlar, bütün eleştirilerini bu gücü dikkate almayan veya geleneğin yerine soyut aklı koymaya çalışan yaklaşımlara yöneltmişlerdir. Çünkü onlara göre toplumsal düzene ilişkin tahammülsüzlük ve saldırgan bir rasyonalizm, kötüler olduğu kadar iyi kurumları da ortadan kaldıracak (Thomson, 1997:144) ve toplum, geleneksiz bırakılacağı için yozlaşacak, çözülecek ve yok olma eşiğine gelecektir.

Nitekim muhafazakâr düşüncenin kurucu babası Burke (2016:127-128), aydınlanmacı rasyonalizmin insan aklını kutsallaştırmasına ve toplumu geleneğinden kopartmasına karşın şu itirazı dile getirmiştir: “Yeniliğe karşı gösterdiğimiz öfke dolu dirençten; ulusal karakterimizin miskinliğinden dolayı, hala atalarımızın vurduğu damgayı taşıyoruz. On dördüncü yüzyıl düşüncesinin cömertliğini ve saygınlığını yitirmediklerimiz gibi; henüz vahşilerin seviyesine de indirmiş değiliz kendimizi. Bizler, Rousseau’nun inancından döndürdüğü kimseler değiliz, Voltaire’in havarileri değiliz, Helvetius bizde pek ilerleme kaydetmemiştir. Ateistler bizim vaizlerimiz olamaz; deliler, kanun yapıcılarımız olamaz.” Burke, böylece gelecek yerine geçmişi ve akıl yerine tecrübeyi öne çıkartmak suretiyle geleneği ve tarihi insanoğlunun bugüne kadar inşa ettiği en büyük laboratuvar olarak görmüştür.

Kısacası muhafazakâr düşünceye göre toplumu anlamlı bir bütünlük haline getiren değerlerin en önemlisi gelenektir. Zira, hiçbir sosyal unsur, gelenek kadar hem bağlayıcı, hem de dışlayıcı bir nitelik göstermemiştir. Kültürün hem kaynağı hem de onu kuşaktan kuşağa aktaran değerdir. İnsan hayatının özel ve kamusal alanı, geleneğin etkisi altındadır. Belirli davranış kalıplarını oluşturmak dışında bireyler, gelenek sayesinde kendi benliklerini keşfederler. İçinde bulundukları toplumun doğal bir üyesi olma yolunda geleneksel değerlerden beslenirler. Toplum içinde nasıl davranacaklarından, nasıl konuşacaklarından, nerede ne söyleyeceklerinden, nerede ne yapmaları gerektiğine varıncaya kadar sosyal yaşamın en ince ayrıntılarına kadar geleneğin rehberliğine ihtiyaç duyarlar. Muhafazakârlar açısından gelenek, aynı zamanda bireyin sığınağıdır ve onun şemsiyesi altına girenler her tür saldırıdan muaf oldukları gibi, geleneğe tutunanlar da sağlam bir zemine ayak basmışlardır.

KAYNAKLAR

- Armağan, M. (1992) *Gelenek*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Berger, P. L. (2017) *Sosyolojiye Çağrı* (Çev. A. E. Koca), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bora, T. (2014) *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Bottomore, T.& Nisbet, R. (1990) *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* (Çev.M.Tunçay vd.), Verso Yayınları, İstanbul.
- Burke, E. (2016) *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler* (Çev. O. Arslan), Kadim Yayınları, Ankara.
- Çaha, Ö. (2004) "Muhafazakâr Düşünce'de Toplum", *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı:34, (15-24).
- Duman, F. (2010) *Aydınlanma Devrim Eleştirisinden Karşıtlığın Edmund Burke*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Duman, F. (2017) "Muhafazakarlık", *Siyasi İdeolojiler* (Edt. B. Kalkan- H. Y. Başdemir), Adres Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, M. (1993) *Liberal Toplum Liberal Siyaset*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, M. (2004) "Muhafazakârlık Ana Temalar", *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı:34, (5-9).
- Erdoğan, M. (2006) *Aydınlanma, Modernlik ve Liberalizm*, Orion Yayınevi, Ankara.
- Ergil, D. (1986) "Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:41, Sayı:1:269-292.
- Giddens, A. (2014) *Modernliğin Sonuçları* (Çev. E. Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2014) *Siyaset*, (Çev. B. B. Özipek vd.), Adres Yayınları, Ankara.
- Heywood, A. (2016) *Siyasi İdeolojiler*, (Çev. L. Köker), BB101 Yayınları, Ankara.
- Kırk, R. (2005) "Muhafazakârlık Fikri" (Çev. B. Güngörmez), *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı:10, NO:37 (137-143).
- Mannheim, Karl (1984) "Das Konservative Denken" Schymann içinde, (24:75), aktaran, Bora, T. (2014). *Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Nisbet, R. (2014) *Muhafazakarlık: Düş ve Gerçek*, (Çev. K. Bülbül-M. F. Serenli), Kadim Yayınları, Ankara.
- Onur İnce, H. (2010) *Muhafazakâr İdeoloji Din-Siyaset*, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Özipek, B.B. (2004) *Muhafazakarlık: Akıl, Toplum Siyaset*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Shils, E. (2003) "Gelenek", (Çev. H. Arslan), *Doğu Batı*, Sayı:25:101-131.
- Şenses, M. (2018) *Edmund Burke: Yüce, Etik ve Devrim*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Thompson, D. (1997). *Siyasi Düşünce Tarihi* (Çev. A. Y. Aydoğan vd.). Şule Yayınları, İstanbul.